

підпадають під визначення корупції, передбачене Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 р. №3206-VI, не є суспільно небезпечними у вищевикладеному розумінні. В указаних статтях КУпАП йдеться про інші за характером порушення певних законодавчих вимог у сфері боротьби з корупцією, які спрямовані на недопущення проявів корупції, її своєчасне виявлення та недопущення конфлікту інтересів.

Ю. П. Дзюба, к.ю.н., доцент, старший науковий співробітник сектора дослідження проблем міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташица НАПрН України, доцент кафедри кримінального права №2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ МІЖГАЛУЗЕВИХ ЗВ'ЯЗКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

У тезах розглянуто питання, пов'язані із захистом інформаційної безпеки як об'єкта кримінально-правової охорони. Проаналізовано імперативні та диспозитивні начала відносин в інформаційній сфері, їх місце в системі міжгалузевих зв'язків кримінального права.

В тезисах рассмотрены вопросы, связанные с защитой информационной безопасности как объекта уголовно-правовой охраны. Проанализированы императивные и диспозитивные начала отношений в информационной сфере, их место в системе межотраслевых связей уголовного права.

The theses consider the issues related to protecting informational security as an object of criminal legal protection. Imperative and discretionary foundations of the relationship in the informational sphere, their place in the system of inter-branch links of criminal law have been analyzed.

1. Стрімкий розвиток науково-технічного прогресу призвів до того, що вже у другій половині ХХ ст. поняття «інформація» набуло якісно нового значення. Із звичайного синоніма відомостей, що передаються людьми усним, письмовим або іншим шляхом (за допомогою умовних

сигналів, технічних засобів тощо) інформація перетворилася на явище, яке набуло ознак власної цінності. Внаслідок цього почала формуватися нова сфера суспільних відносин – інформаційна.

Завдяки розвитку автоматизованих технологій обробки даних, що неухильно удосконалюються, рівень та інтенсивність інформаційних відносин за порівняно незначний проміжок часу (40–50 років) досягли таких висот, що інформація наприкінці минулого тисячоліття перетворилася на одну з найбільш значущих в суспільстві цінностей. І якщо раніше темпи розвитку людства визначалися підкореною ним енергією, то на сьогодні таким визначальним чинником є доступна йому інформація. Сучасність породила новий різновид суспільних відносин, що вимагає свого захисту, у тому числі й засобами кримінального права.

У ситуації, що склалася, набуває першорядного значення переосмислення самого поняття інформації, її ролі в сучасному світі. Така переоцінка неможлива без з'ясування всіх соціально значущих аспектів феномена інформації, у тому числі аспектів правової регламентації інформаційних відносин. Повноцінну правову регламентацію тих чи інших суспільних відносин не можна навіть уявити без забезпечення її належними засобами правового захисту й охорони або, інакше кажучи, без її убезпечення, чим традиційно займається кримінальне право.

Під *інформаційною безпекою* ми розуміємо стан захищеності національних інтересів в інформаційній сфері, що визначається сукупністю збалансованих інтересів особи, суспільства та держави. Інформаційну безпеку складають найрізноманітніші відносини, що містять своїм невід'ємним компонентом інформаційну складову, на яку вказує низка термінів, що використовуються законодавцем у побудові кримінально-правових норм та які визначають відносини у сфері забезпечення інформаційної безпеки. Це такі уживані в законі слова та сполучення, що характеризують *предмет злочину*, як: «*відомості*», «*дані*», «*таємниця*», «*документи*», «*матеріали*», «*носії*», «*ЕОМ*», «*система ЕОМ*», «*комп'ютерні мережі*», «*засоби зв'язку*» тощо. На ознаки *протиправного діяння*, що посягає на інформаційну безпеку, вказують такі терміни: «*розголошення*», «*розповсюдження*», «*завідомо неправдиве повідомлення*», «*втрата*», «*привласнення*», «*заклик*», «*фальсифікація*» тощо. Вочевидь, інформаційна безпека як об'єкт кримінально-правової охорони виступає основним або додатковим безпосереднім об'єктами злочинів, передбачених дуже багатьма нормами чинного КК України. Крім того, спільність характеру суспільних відносин у сфері забезпечення інформаційної безпеки дозволила законодавцю виокремити самостійний

розділ Особливої частини КК України (Розділ XVI КК «Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку»).

2. Віднесення тих чи інших суспільних відносин до приватноправової сфери, якій притаманна диспозитивність законодавчих приписів, може не розповсюджуватися на окремі форми їх прояву. Це повною мірою відноситься й до інформаційних відносин, які за певних обставин потребують захисту нормами публічного права. Наприклад, інформація про приватне життя людини у винятковій більшості випадків відкрита. Більше того, право на отримання інформації виступає одним із фундаментальних прав людини і громадянина. Разом із тим за наявності обставин, зазначених у ст. 182 КК, збирання, зберігання використання або розповсюдження конфіденційної інформації утворює ознаки самостійного складу злочину.

Це стосується й розголошення комерційної таємниці (ст. 232 КК). Наявність ознак складу даного злочину безпосередньо залежить від того, чи визначені певні відомості їх власником саме як комерційна таємниця. Тільки за наявності факту втаємничення такої інформації можна говорити про її незаконне розголошення.

Отже, межа приватного і публічного в інформаційних відносинах не є раз і назавжди даною. Вона певною мірою залежить від власника такої інформації. Особливо помітна роль суб'єкта-володаря інформації у тих випадках, коли поставлені під охорону кримінального закону суспільні відносини не можуть бути конкретизовані без участі волі їх володаря.

Саме кримінальне право визначає мінімальну межу втручання у сферу приватного життя громадянина. Водночас кримінальний закон виступає юридичною гарантією свободи поведінки особи у сфері, що не врегульована нормами права, шляхом установлення кримінальної відповідальності за різні форми довільного вторгнення у сферу таких інтересів. При цьому виникають ті ж самі проблеми визначення меж цієї сфери. Публічне визнання і здійснення охорони приватного інтересу за допомогою встановлення карантності посягання на нього припускає обов'язкову юридичну формалізацію самого блага і ознак, що свідчать про спричинення йому шкоди.

3. З урахуванням специфіки охоронюваних законом суспільних відносин законодавець застосовує кілька способів відображення в законі найбільш суттєвих ознак відповідних кримінально-правових норм. У випадку, якщо можлива повна формалізація ознак певного складу злочину, їх зміст фіксується безпосередньо в тексті кримінального закону або

деталізується шляхом відсилання до нормативних приписів відповідної галузі права. Проте, як уже відзначалося, проблема охорони суспільних відносин в інформаційній сфері полягає у недостатній розробленості понять, які б чітко визначали уживані в кримінальному законі терміни. Як наслідок, навіть за наявності встановлення кримінальної відповідальності за посягання на такі суспільні відносини кримінальний закон практично не застосовується.

Так, при моделюванні норми про посягання на приватне життя громадянина (ст. 182 КК) законодавець не врахував відсутність нормативних або хоча б достатньо буденних тлумачень предмета даного злочину. Закон лише називає цей предмет, не розкриваючи його змісту і не відсилаючи до норм інших галузей права. На сьогодні існує лише загальна норма, сформульована в Конституції України, про те, що збирання, зберігання, використання і розповсюдження інформації про приватне життя особи без її згоди заборонено (ст. 182 Конституції України). Відсутність законодавчого та доктринального визначення вказаного поняття викликає необхідність обмежувального його тлумачення. Так, наприклад, існує думка, що до конфіденційної інформації, котра забезпечує недоторканність приватного життя (ст. 182 КК), відносяться лише ті відомості про приватне життя, які довірені адвокатам, лікарям, нотаріусам і представникам деяких інших професій (професійна таємниця).

Разом із тим чинне законодавство дозволяє отримувати інформацію про приватне життя особи навіть без її згоди. Йдеться про передбачену чинним КПК України можливість негласного отримання інформації оперативними підрозділами правоохоронних органів, що діють у межах наданих їм повноважень шляхом проведення оперативно-розшукових заходів. Інакше кажучи, предметом кримінально-правової охорони пропонується розглядати лише ту частину відомостей про приватне життя, отримання яких врегульоване нормами права. Проте подібне тлумачення, на наш погляд, штучно звужує предмет кримінально-правової охорони.

Отже, оскільки законодавець прямо не вказує на необхідність конкретизації предмета відповідних злочинів за допомогою інших нормативних актів, то його ознаки можуть бути визначені, виходячи лише з результатів системного тлумачення кримінально-правових норм. Спроби юридичної конкретизації «приватного життя», «лікарської та слідчої таємниці» неодноразово відбувалися в науковій літературі. Разом із тим однозначного рішення на сьогодні, на жаль, не напрацьовано, що викликає проблеми тлумачення вказаних термінів. Особливо складним для з'ясування виступає право на доступ до інформації про приватне життя. Більш чіткими

і доступними виявилися інші поняття зі сфери приватного життя – таємниця листування, телефонних переговорів, поштових, телеграфних або інших повідомлень (ст. 31 Конституції, ст. 163 КК).

4. Можна виділити два типи суспільних відносин, охоронюваних кримінальним законом. *Перший* включає суспільні відносини, що безпосередньо охороняються кримінальним правом без звернення до норм інших галузей права (життя людини, статевая свобода та статевая недоторканість особи тощо).

Другий тип утворюють суспільні відносини, врегульовані нормами інших галузей права (суспільні відносини з охорони державної та комерційної таємниці; такі, що забезпечують таємницю листування, телеграфних повідомлень тощо). Кримінально-правова охорона цих суспільних відносин опосередкована нормами інших галузей права. Останнє відбувається шляхом конструювання бланкетних диспозицій кримінального закону або інших прийомів прямого чи прихованого посилення на нормативні приписи іншої галузі права. Слід сказати, що саме бланкетність диспозицій статей Особливої частини КК є найбільш характерною формою відображення міжгалузевих зв'язків норм кримінального права з нормами іншої галузевої приналежності. Вочевидь, характер і форма зв'язків між інститутами кримінального та інших галузей права багато в чому визначається змістом приписів, що утворюють указані інститути.

Отже, у виключній більшості випадків інформаційні відносини у суспільстві регулюються нормами моралі та традиціями, що склалися. Але розвиток інформаційних відносин викликав виокремлення навіть цілої галузі – інформаційного права, яке, поряд із цивільним та низкою суміжних галузей права, регулюють суспільні відносини, що складаються на засадах диспозитивності. І лише у виняткових випадках, коли мова йде про забезпечення інформаційної безпеки, з'являються імперативні приписи норм публічного, у тому числі й кримінального права.

Ю. А. Дорохіна, к.ю.н., доцент кафедри цивільного та господарського права ВНЗ Національної академії управління

ЩОДО НОВИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ВЛАСНОСТІ У ТЕОРІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

У тезах аналізуються особливості різних підходів до визначення поняття власності, як традиційних так і новітніх. Акцентується увага на тому, що сучасне кри-